

зліплени з перемелених зерен пшениці та води. Поки процес ферментації досягав піку, весь дім смердів нуруком. Звісно, ніхто не був в захваті, та мама примовляла, що то — запах грошей. Готову закваску вона несла до крамнички тофу, господар якої передавав її на підприємство, а отримавши за це гроші, вручав мамі. Тоді вона ховала їх у невеличку білу піалу для рису, а закривши кришкою, ставила на самий верх гори таких самих піал у шафці. Це був її банк. Туди йшли всі гроші, які їй вдавалось отримати, як от, до прикладу, оплата за нурук. А коли ти прийшла додому, тримаючи лист про зарахування в університет, мама дістала піалу і вклала тобі в руки її вміст.

Уранці ти прокинулась на тапчані. Продерла очі — де мама? Поруч її не було, та з кухні долітали звуки ножа. Ти пішла на шум. Бачиш — мама якраз нарізала редьку. Це було доволі небезпечно. Ти не впізнавала мамині рухи. Раніше вона могла й не дивлячись нарізати салат. Зараз трималася невпевнено, ніж постійно зіскакував: ось-ось поріже вже не редьку, а палець. Більше не могла на це спокійно дивитися:

— Мамо! Зачекай, — забрала в неї ніж. — Я поріжу, мам.

Підійшла до дощечки з редькою. Мама завагалася, та врешті відступила. У раковині в сталевій мисці виднівся восьминіг, уже мертвий, а на плиті — каструля-пароварка з нержавійки. Напевно, мама хотіла зробити восьминога з редькою на пару. Хотіла вже зауважити, що восьминога ж не готують на пару, а злегка відварюють, та промовчала. Мама переклала редьку, що ти її нарізала, у каструлю, а зверху вклала цілого восьминога й накрила кришкою. Нічого не змінилося. Мама не вміла готувати рибу. Навіть не зналася у видах і назвах. Для неї що скумбрія, що сайра, що риба-шабля були однакові. Однаково смердючі. Чого

не скажеш про боби — повна протилежність. Одразу скаже, де квасоля, де соя, чи то білий сорт сої, чи то чорний сорт сої. Якщо вдома з'являлася риба, мама ніколи не робила з неї хве*, не запікала, не тушкувала, а обов'язково добряче солила та готувала на пару. Скумбрію чи рибу-шаблю маринувала в соєвому соусі з червоним перцем та часником, умочувала у воду з-під рису, та все ж, знов робила на пару. До хве, що раніше, що зараз, ніколи не торкалася. Як хтось їв таке перед нею, кривилася, усім своїм видом підкреслюючи: «Як ви можете таке їсти, сиру-то рибу». З шістнадцяти років, як вийшла заміж, і досі їй доводилося робити на пару ската для поминального столу. От вона і зараз, вочевидь, вирішила навіть восьминога приготувати, як і всю рибу у своєму житті. Подивилася ти на все це, і тобі пригадався той скат.

За традиціями маминої лінії, на поминальний стіл завжди подавали ската. За рік таких поминок було чотири: навесні, влітку та двічі взимку. А якщо враховувати Соллаль та Чусок, то за рік мамі доводилося мати справу з сімома скатами.** І вона сиділа навпочіпки біля колодязя, пораючись з тими скатами. Ті, що вона зазвичай купляла, були розміром з кришку від величезного казана. Якщо мама приходила з ринку зі скатом та скидала його біля колодязя, це був знак, що наближається поминальний обряд. Узимку, коли все навкруги замерзло, чистити ската було ще тим пекельним заняттям. Мамині великі грубі руки, заляклі та почервонілі від морозу, надрізали, а твої маленькі ручки тягнули шкірку з тушки. Та куди там

---

* Хве — страва корейської кухні переважно з сирі риби чи морепродуктів.

** Соллаль — Східний (в Україні відомий як Китайський) Новий рік — та Чусок — осіннє свято врожаю та поминання предків — із давнини й по сьогодні головні свята в Кореї. Обидва супроводжуються обрядом поклоніння предкам.

за раз зняти всю. Доводилося робити надріз за надрізом, зчищати сантиметр за сантиметром. І таке видовище — як ви вдвох навпочіпки розправляєтеся зі скатом біля заледенілої криниці — повторювалося щозими, ніби хтось перекручував назад плівку кінофільму. Та одного року, сидячи отак навпроти тебе й дивлячись на твої ніжні ручки, вона раптом видала: «А, ну його!», кинула поратися зі шкірою та стрімко покромсала тушку ножем. Поминальний стіл з нечищеним скатом у вас був уперше.

— Се ще що таке? — запитав батько.

— Скат як скат! Лише зі шкірою, — кинула у відповідь мама.

Тітка, батькова сестра, почала щось бурчати про «вкладання душі в приготування страв для обряду».

— А ви спробуйте самі його почистити, — не прогавала мама.

Упродовж усього наступного року розмови про того злочасного ската переслідували маму. Неврожай хурми, травма в брата, коли йому під час гри влучили в око, хвороба батька, сварки — усе це, як бубоніла тітка, провина мами і її нечищеного ската на поминках.

Приготованого восьминога мама поклала на дошку та намагалася порізати, проте ніж і далі не слухався. Те ж саме, що було з редькою.

— Давай я, мамо, — ти знову вийняла ніж з її рук, нарізала гарячого восьминога, що тепер пах редькою. Взяла шматочок, занурила в соус з перцю та простягнула мамі. Прямо як вона робила раніше: тільки-но піднімеш палички, а мама заперечує: «Так буде несмачно. Просто відкрий рота». От і мама зараз потягнулася за шматочком паличками, але ти сказала:

— Так буде несмачно. Мам, просто відкрий рота.

Мама з'їла восьминога з твоїх рук. Ти також спробувала, він був м'якенький, і теплий. «Хто ж їсть з самого ранку восьминога?» — подумалося тобі, проте ви з мамою й далі стояли над дошкою посеред кухні та їли восьминога руками. Помітила, що мамині руки все ніяк не можуть вхопити восьминога. Ти простягнула їй ще шматок. Тепер вона здалася й просто чекала, поки ти її нагодуєш. Здавалося, руки переставали її слухатися.

— Мати моя, мати, їдьмо сьогодні до Сеула, — сказала ти, пережовуючи восьминога.

«Мати». Уперше не «мама», а «мати».

— Краще в гори ходімо.

— У гори?

— У гори, у гори.

— Де ж тут поблизу в гори сходиш?

— Є місце, я тудою частенько ходжу.

— Їдьмо в Сеул, у лікарню.

— Потім.

— Коли потім?

— Коли старша складе іспити.

Під «старшою» мама мала на увазі доньку твого старшого брата.

— Ми можемо поїхати вдвох, нащо чекати доки брат зможе?

— Та зі мною все добре... Всього буде добре. Я ходжу в клініку народної медицини, на фізіотерапію...

Переконати її не вдавалось. Вона до останнього повторювала своє «потім».

Мама довго дивилася на тебе, а тоді запитала, де у світі найменша країна.

— Найменша країна?

Тепер ти вже довго вдивлялася в її обличчя. Мама, що як дощ на голову питає про найменшу країну у світі, здалася

тобі чужою людиною. І все ж, замислилася. По обличчю мами стало зрозуміло, що вона вже не очікує від тебе відповіді. Вона лиш мовила:

— Як будеш там, привези мені розарій.

— Розарій?

— Чотки такі. Вервиця з трояндового куща.

Вона безсило глянула на тебе.

— Вони тобі потрібні? Чотки.

— Не в тому річ... Хочу собі розарій з найменшої країни світу й годі, — вона замовкла, роблячи глибокий вдих, а тоді додала:

— Якщо поїдеш, дістань мені такі, будь ласка.

— ...

— Ти-то можеш побувати де завгодно.

На цьому діалог між вами завершився. Далі мама не зронила ні слова за увесь час, що ви залишалися на кухні. Доївши той чудернацький сніданок з восьминого, ви вийшли з дому. Подолавши пагорб за хатою, вийшли на горну стежину. Безлюдне, здавалося б, місце, а тут — плай. Ноги тонули в м'якому листі, що скинули з себе дубочки обабіч шляху. Окремі гілочки, бувало, летіли просто в обличчя, поки ви, відсуваючи їх, ішли стежиною. Щоправда, мама, йдучи попереду, притримувала такі гілки й чекала, поки пройдеш ти. Тоді вона відпускала гілку, і з неї, коли-не-коли, злітала пташка.

— Часто сюди приходиш?

— Еге.

— З ким?

— З ким з ким? Мені що, є кому скласти компанію?

Вона, що одна?... Ти знов подумала, що нічого про неї не знаєш тепер. Сюди будь-кому небезпечно було б прийти одному. Ви все дедалі заглиблювалися в хащі бамбуку, скоро вже не було видно й неба.

— Чому йдеш в таке місце одна?

— Натрапила на сей плаєчок якось, як не стало твоєї тітки. Сама не знаю, з тих пір тягне сюди.

Важко сказати, скільки ви йшли, та ось, на одному з пагорбів, мама зупинилася. Ти підійшла до неї і, ставши пліч-о-пліч, простежила за її поглядом. Глянула й сама.

— А! Так це ж та сама дорога! — не стрималась від крику.

То вона? Та дорога, про яку ти й думати забула, як виросла. Найкоротший шлях до бабусиноного дому. Навіть коли проклали нормальну дорогу, люди й далі обирали цей шлях. Одного разу, як ішли на поминки, спіймали вдома курку та вели за собою, прив'язавши до мотузки. Та на півдорозі курка втекла, і, як не шукали, знайти її не змогли. Цікаво, що з нею потім сталося? А стежку не впізнати. Раніше знала її як свої п'ять пальців, а тепер і не зрозуміла б, що це вона, якби не піднялася на пагорб. Мама дивилася з нього в бік її рідного дому, що зараз утратив усіх своїх мешканців. Як і все село твоїх бабусі й дідуся, де колись жило родин п'ятдесят, — усі роз'їхалися. Тут і досі було кілька хатин, що зовсім не були старими, та по всьому селу ані душі. «Мабуть, мама приходила сюди подивитися на рідне село, де тепер ніхто не жив», — подумалося тобі. Обійняла її за талію. І ще раз запропонувала поїхати в Сеул. Та мама проігнорувала твої слова, ні сіло ні впало завівши мову про собаку. Тобі було цікаво, куди той подівся, адже на подвір'ї його не бачила, лише не було нагоди запитати. Десь рік тому, приїхавши додому, вперше побачила того пса, прив'язаного коло клуні. День тоді видався вкрай спекотний, собака важко дихав, прив'язаний до занадто короткого ланцюга; здавалося, що він так може й померти. Тоді просила маму відпустити його, проте мама заперечувала, що тоді ніхто не зможе пройти повз ваш дім, бо лячно.

жина, що теж до того не мала власної оселі, провела маму в одну з трьох кімнат і схвильовано сказала:

— Це ваша кімната. Приїжджатимете до нас, то буде, де спати. Сподіваюся, вам сподобається.

Мама зазирнула в кімнату і з винуватим обличчям зойкнула:

— Кімната? Для мене?

Було вже за північ, як йому здалося, що надворі хтось є. Відчинив вікно — мама блукає подвір'ям. Торкається воріт, мацає виноградні лози, сідає на східці. Надивившись у нічне небо, підводиться й прямує до деревця хурми. Було таке враження, що вона й до світанку залишиться у дворику, то він прочинив вікно й гукнув:

— Мамо, чому не спиш?

— А ти сам чого не спиш? — спитала мама, а тоді обережно, ніби вперше, покликала його на ім'я: — Хьончолу, виходь-но до мене.

Вийшов на двір, дивиться — мама дістає з кишені конверт.

— Залишилось тільки табличку з ім'ям на ворота почепити, — вкладає той конверт йому в руку. — Ось, це тобі на табличку. Не смій на неї свої гроші витратити.

Застинувши з грошима на іменну табличку в руках, глянув на неї.

— Пробач мені, сину. Ти вже й дім купив, а я нічим не змогла допомогти, — ніяково потерла свої, тепер порожні, руки.

На світанку, прямуючи до вбиральні, тихенько прочинив двері маминої кімнати. Мама міцно спала поруч із сестрою. Навіть уві сні вона всміхалася. Сестра ж, вочевидь, знову розмахувала руками.

Ще ніколи в мами не було своєї кімнати в Сеулі. Якось приїхала на весілля до родичів у Сеул, як завжди, з великим клунком. Не засиджуючись до кінця церемонії, поквипила їх з молодшими, та попрямувала до будинку, де вони знімали кімнатку. Там швидко перевдяглася з парадного костюму. Схопилася за клунок, із якого стирчали гостинці, загорнуті то в газетки, то в пакети, а то й узагалі в гарбузове листя. Переступивши поріг кімнати, хутко розгорнула клунок, дістала мішкувату сорочку та широкі квітчасті штани й за лічені секунди була вже в них. Переклала в їхній посуд наготовану їжу, що з'являлась і з'являлась із газеток, пакетів і гарбузового листя. Тоді зняла підковдри й узялась за прання. Із завчасно засоленої пекінської капусти зробила кімчі, до блиску відмила від пригару каструлі, а потім зашила дірки в постілі, що між тим встигла висохнути під сонцем на даху будинку, зварила рис і суп та накрила вечеряти. Стіл ломився від тушкованого м'яса, закусок з анчоусів, кімчі та інших страв, які вона привезла з дому. Коли діти черпали з тарілок рис, накладала кожному в ложку по шматку м'яса. А як скажеш їй поїсти й самій, одвічна відмовка: «Я сита, діти...». Прибрала зі столу, а тоді пішла по кавун, повернувшись, поклала його у відро з холодною водою. Врешті-решт, блискавично швидко перевдяглася знову в костюм і попросила відвезти її на вокзал. Не слухала їхні вмовляння залишитись і не їхати до села пізно вночі. «Маю повертатись, завтра багато справ», — відказувала мама. Зрозуміло, що «справами» була робота в полі.

— Мамо, та що станеться з городом, як ти одну ніч тут переночуєш?

Але мама пропускала ті слова повз вуха, хай що та як, була рішуче налаштована сісти на потяг додому. «Маю їхати», «завтра багато справ» — вона нічого не пояснювала,

та, мабуть, не хотіла займати місце в маленькій кімнатці, де і так тіснились троє її дорослих дітей.

Щоразу, коли він дивився на неї, отак проводжаючи її на поїзд, втомлену, з порожніми руками, серце наново сповнювалось рішучості. Маю скоріше заробити грошей та переїхати туди, де є хоча б дві кімнати. Зняти нормальну квартиру. Скоріше придбати власну. Подбати про кімнату, де могла б залишатися на ніч мама. А поки лише купував їй білет на нічний потяг, допомагав знайти місце у вагоні, і вкладав їй у руки молоко чи пакет мандарин.

— Дивись, не задрімай. Не пропусти станцію J.

— Тут, у Сеулі, ти — батько й мати для молодших, — давала настанови мама сумним, а бувало, усе ж непохитним, твердим голосом.

Коли він, двадцятирічний хлопчина, зніяковіло потирав долоні, вона вставала з сидіння, опускала його руки, розправляла його плечі, примовляючи:

— Будь розважливим, старший брат — то приклад для молодших. Станеш на слизьку доріжку — вони підуть за тобою.

Та от час поїзду відправляється, і мамині очі сповнюються сльозами. Усміхається йому крізь сльози.

— Пробач мені, сину, — промовляє наостанок.

Провівши маму, він уявляв, як поїзд прибуває до станції J геть на самому світанку, як не очікуючи на перший автобус, що почне курсувати не раніше шостої, на сході сонця вона неквапом іде додому пішки.

— Треба було захопити більше листівок. Можна було б тут розвісити.

— Завтра знов приїду й розклею.

— Я вдома, — лунає в абсолютній тиші ваш голос, як знов лишаєтеся сам-один.

Ви завжди хотіли покинути цей дім: як замолоду, так і коли одружилися й уже мали дітей. Млоїло від однієї думки, що так і помрете в цій глухомані на півдні країни, де й народилися. Тікаючи від неї, кидали все й рушали світ за очі. Та щоразу поверталися додому, як був час справляти поминальний обряд, ніби то прописано у ваших генах. А тоді знов рушали в дорогу, допоки тіло вже не відмовлялося далі вештатись країною. Яюсь повернулись отак, хворі, додому, а як одужали, навчилися керувати мотоциклом та знов покотили геть, цього разу всадивши за собою коханку — жінку, що була повною протилежністю дружині. Думали, що ніколи не вертатимете назад, заживете новим життям. Та не пройшло й року, як знову були вдома.

Тільки звикнете до нового місця, перед очима стають плоди її невтомної праці. Цуцики й квочки, що росли під її турботливою рукою, картопля, що вродила — копай не перекопай... Діти.

Допоки не залишили її одну в сеульському метро, дружина була для вас лише мамою ваших дітей. Поки не замислювались: «А чи побачу її знов?», — вона сприймалась, що те дерево, що непорушно залишатиметься на одному й тому самому місці. Дерево, що не залишить тебе, доки не зрубасеш, доки не викорчуєш його. І от, як пропала мати, у ваших думках з'явилася дружина, до якої не було діла всі п'ятдесят років. Зникнувши, вона стала реальнішою за ту тінь, якою була до цього, ніби ось-ось і доторкнетесь до неї рукою.

Якщо зараз подумати, уже два, а то й три роки з нею колось щось недобре. Утрачала відчуття, утрачала пам'ять. Було й таке, що, не знайшовши дорогу додому, де стояла,

там і всідалася посеред незнайомої вулички десь у селі. Іноді так дивилася на старі каструлі чи глечики, ніби хотіла запитати, звідки вони взялися, хоч користувалася ними з весілля. У неї почало сипатися волосся. Уже не розуміла, про що всі ті переглянуті нею серіали. Забула слова пісні, з якими на вустах жила роками. Іноді здавалося, що вона забувала й хто ви такий.

Та якби то було все.

Дружина постійно хапалася за спогади, що випаровувались і щезали один за одним. Було таке, що зненацька пригадала про гроші, загорнуті в газетку, які ви залишили між стулками дверей до клуні, коли вкотре пішли з дому. Зізналася, що всі ці роки була вдячна, у ті часи вони б з дітьми не прожили, якби не знайшла вона той згорток. Окрім цього, вона заводила мову про те, щоб зробити нове сімейне фото. Бо на останньому нема молодшого з онуків, що народився в Америці.

Тільки зараз до вас дійшла болісна правда: ви дивились крізь пальці на дедалі густіший туман у її свідомості.

Ви-то думали, вона спить, як головний біль охоплював її до непритомності, вас навіть дратувало, що вона могла заснути навіть надворі. Навіть як побачили, що вона, хитаючись, не в силах прочинити двері, зірвалися, волаючи, щоб вона «протерла очі». У голову ніколи не приходила думка, що їй потрібна ваша турбота, тож, ясна річ, ви й зеленої гадки не мали, коли все почалося. Навіть коли вона прийшла з кормом у порожній свинарник, присіла і, вигукуючи кличку свині, що була у вас в молоді роки, примовляла: «Народи нам цього разу не одного, а трьох

поросят, ото буде файно», — ви сприйняли це за невдалий жарт. Багато років тому свиня таки розродилася трійнею. Дружина продала поросят, а на виручені гроші купила старшому сину велосипед.

— Ти тут? Я вдома! — гукаєте в пустій хаті.

Чекаєте почути її голос: «Біжу-біжу!», та у відповідь — гулка тиша. Ніхто, як завжди було, не зустрічає, зачувши ваш голос.

— Коли ж ви се кинете пиячити? Без мене жити можна, а без чарки ніяк? Про дітей хоч би подумали. Як не подзвонять — питають за вас, так си хвилюють.

Бурмочучи без упину, простягає чашечку трав'яного чаю.

— Казала ж, ще раз прийдете оце п'яний мов квац, піду від вас. Та я си гадаю, у вас і за вухом не свербить. Та хоч би лікаря послухали. Що він сказав минулого разу? Для вас пияцтво — пряма смерть. Світ як си змінив, любо жити. Та як хочете скоріш до гробу — не зважайте.

Як поверталися додому, пообідавши, а там і вихиливши чарку-дві, вона мала такий вигляд, ніби світ для неї рухнув. Ніколи б не подумали, що так сумуватимете за її воркотінням, яке завше влітало вам в одне вухо й вилітало з іншого, що навмисне повернетесь на підпитку, зайшовши після поїзда до якоїсь забігайлівки. Та вдома повна тиша.

Підійшли до собачої будки побіля хати. Хоч би собака гавкнув. Та надворі ні пса, ні ланцюжка. Певне, сестра забрала його, як вам осоружилося його годувати.

Ворота не зачинили. Навпаки, прочинили навстіж, самі ж почвалали по двору, де присіли на ганку. Задивились на дорогу, якою дружина поверталась, як бувала в Сеулі. Телефонуючи зі столиці, питалася про ваші справи, ви ж питали: «Коли вже додому си вертатимеш?».

— А що, оце скучили за мною?

— Та яке там... Про мене не думай, побудь там, скільки треба.

Та що б ви не казали, одного «Коли си вертатимеш?» було достатньо, щоб дружина кинула справи в столиці й сіла на зворотній поїзд.

— Ов-ва, що це ти так швидко? Я ж казав, будь скільки треба! — казали з докором у голосі.

— Думаєте я заради вас си повернула? Собаку треба годувати... — відводила очі дружина.

Те, що вона вирощувала, ті, кого вона виховувала, були тією силою, що повертала вас додому, змушуючи відмовитися від життя на нових місцях. Укотре повертаєтесь до сім'ї, штовхаєте ворота — дружина, як завжди, у брудній хустці на голові копає на городі якийсь батат, ферментує нурук, а сина до роботи не підпускає — він учить собі за письмовим столом.

Цей ваш хворобливий потяг до кочового способу життя корінився у звичці з часу війни. Звичці ухилятися від армії. Так вважала ваша сестра. Та ви, вочевидь, тікали не від повістки. Бо тоді, замолоду, вам настільки набридло ховатися, що самі прийшли в поліцейський відділок. Поліцейський, ваш дядько, що був лише на п'ять років старшим, відправив вас додому — які б не були часи, родинна лінія не мала перерватися на вас, хтось мав проводити обряди, ушановувати предків. Добре, що хоч не зробив з вас каліку, щоб тільки вберегти від служби.

Насправді ж домашніми справами та вшануванням предків займалася ваша дружина. То невже? Невже ви так звикли до життя просто неба, що вже не могли спокійно жити вдома? Може, і так. Бо було й таке, що тікали з дому прямо серед ночі, прокинувшись від відчуття, що ось-ось хтось прийде по вашу душу.

Згадуєте, як з'явилися на порозі дому холодної зимової ночі, настільки холодної, що всі полягали спати разом в одній кімнаті, тулячись одне до одного. Помітили, як вросли діти за вашої відсутності. Дружина поставила перед вами завбачиливо заховану в тепле містечко тарілку з рисом. За вікном лютувала заметіль. Смачний запах норі в кунжутній олії, що дружина підсмажила вам до рису, розбудив дітей. Одне за одним розплющивши очі, вони зібрались коло вас. Що було робити? Розділили вечерю з ними. Загорнете грудку рису в норі, і вона відправляється до рота старшого сина, тоді загортаєте знов — для молодшого, а там і для старшої дочки. Ще не нагодували двох молодших, а старший уже встиг дожувати й дивиться на вас голодними очима. Ви просто не поспівали за їхньою швидкістю поглинання їжі, вона лякала. «Діти-діти, куди ж вас подіти?» — із цією думкою ви нарешті зрозуміли, що потрібні вдома, пообіцяли собі не покидати рідних.

***

— Я вдома!

Зазираєте до кімнати, та й там нікого. Тут нічого не змінилося з того дня, як ви рушали до Сеула: рушники стопкою лежать там, де їх поклала дружина, склянка, з якої ви зранку запивали водою ліки, так і стоїть на підлозі, щоправда, залишки води встигли випаруватися за цей час. Годинникова стрілка вказує на три години. У тінях, що грають на папері, яким укриті задні двері, угадуються обриси бамбукових пагонів.

— Чуєш? Я вдома...

Голос, яким ви звертаєтеся до порожньої кімнати, значно стишується, у вас опускаються руки. На що ви сподівались, коли їхали сюди сам-один, коли сідали на поїзд, попри на протести сина? У душі сподівалися, що варто лише гукнути: «Я вдома!», зайшовши до хати, і почуєте

приятний голос у відповідь, що знайдете дружину чи за прибиранням в кімнаті, чи в клуні, як вона маринуватиме овочі, а як ні, то на кухні, де вона промиватиме рис. Інакше й бути не могло. Проте в хаті нікого. І від цієї порожнечі по спині біжать мурахи.

— Ти тут? — гукаєте знов і знов, прочиняючи кожні двері в хаті.

Заглядаєте в усі спальні, на кухню, навіть до котельні. Хочете знайти її так сильно, як ніколи до цього. Певне, так само шукала вас дружина, коли ви, не сказавши ні слова, зникали з дому. Від цієї думки захищало очі. Заглянули у віконечко кухні, а тоді перевели погляд у бік клуні.

— Ти там? — уже безсило покликали знов. Там, де зараз самотній тапчан, колись стояла вона, вправно пораючись з ножем, щось нарізаючи. Тоді не треба було й гукати — дружина ніби відчувала вашу присутність, сама підводила на вас очі.

— Що? Треба моя допомога? — питала вона.

І тоді ви просили допомогти, скажімо, знайти чисті шкарпетки, бо збиралися до міста. Вона миттю скидала гумові рукавички й бігла до хати. Не тільки знаходила вам шкарпетки, а й підбирала решту одягу.

Утупившись в тапчан у клуні, самотньо бурмочете:

— Йой... Я голодний, як вовк, нема, чого б попоїсти?

Щоб вона не різала, солила й маринувала, зачувши, що ви голодний, кидала всі справи. Чому ж не усвідомлювали, яка ви щаслива людина, коли вона підходила й пропонувала приготувати щось для вас? Чому сприймали це як належне, хоч самі жодного разу не зварили суп з водоростей на її день народження?*

---

* Мійоккук, суп з водоростей і м'яса чи морепродуктів асоціюються в Кореї з днем народження: його традиційно готують імениннику та жінці після пологів.